

Vydává Federální ministerstvo financí ve spolupráci se Státní bankou československou a Federálním cenovým úřadem

© SNTL — nakladatelství technické literatury, n. p., Spálená 51, Praha 1

Adresa redakce:

Krakovská 8, 113 02 Praha 1, Nové Město

Telefon: 26 43 51—8

meziměstské hovory: 26 43 07

Vedoucí redaktor:

Ing. Ivan Kočárník, CSc.

OBSAH

Ing. I. KOČÁRNÍK, CSc.: Státní rozpočet v roce 1990	217
Ing. V. VÁLEK, CSc. — Ing. V. KULHÁNEK: Leasingové financování	222
Ing. R. HORÁKOVÁ: Finance výrobních družstev v nových ekonomických podmínkách	232

Ekonomická reforma

Ing. T. JEŽEK, CSc. — Ing. M. HRNČÍŘ, DrSc. — Ing. M. KEROUŠ: Finanční trh v čs. ekonomice — 1. část	241
Ing. J. VRBA — Ing. J. FOGL, CSc.: K pojetí ekonomické reformy a přechodného období	255

Diskuse

Ing. M. SÁSIK, CSc.: Úloha a perspektivy finančních ekonomických nástrojů zahraničního obchodu	259
Dr. V. JINDRA: Zamyšlení nad zákonem o SBČS	268

Poznámky a zkušenosti

Ing. B. ONDRUŠOVÁ: K dosavadním výsledkům konsolidačních programů v lehkém průmyslu ČR	275
--	-----

Finance a úvěr v zahraničí

Ing. Z. GRÖNINGEROVÁ: Některé otázky financování francouzských podniků	278
--	-----

Informace	288
---------------------	-----

Издает Федеральное министерство финансов, в сотрудничестве с Государственным банком Чехословакии и Федеральным управлением цен

С СНТЛ — издательство технической литературы, н. п., Спалена ул. № 51, Чехословакия

Редакция: Краковска ул. № 8, 113 02 Прага 1, ЧСФР

Главный редактор:

Иван Кочарник

СОДЕРЖАНИЕ

И. КОЧАРНИК: Государственный бюджет в 1990 г.	217
В. ВАЛЕК — В. КУЛГАНЕК: Лизинговое финансирование	222
Р. ГОРАКОВА: Финансы производственных кооперативов в новых экономических условиях	232

Экономическая реформа

Т. ЕЖЕК — М. ГРНЧИРЖ — М. КЕРОУШ: Финансовый рынок в чехословацкой экономике — 1-ая часть	241
Я. ВРБА — Й. ФОГЛ: К пониманию экономической реформы и переходного периода	255

Дискуссия

М. САСИК: Роль и перспективы финансово-экономических инструментов внешней торговли	259
В. ЙИНДРА: Соображения по закону о Госбанке	268

Заметки и обмен опытом	275
----------------------------------	-----

Финансы и кредит за рубежом

З. ГРЭНИНГЕРОВА: Некоторые вопросы финансирования французских предприятий	278
---	-----

Информация	288
----------------------	-----

REDAKČNÍ RADA: ing. Belo Bosák, CSc., ing. Arnošt Culík, ing. Miroslav Filip, ing. Miroslav Hrnčíř, DrSc. ing. Milan Jurčeka, CSc., ing. Ivan Kočárník, CSc., ing. František Krejča, ing. Vratislav Kulhánek, ing. Hugo Kysilka, CSc., prof. ing. Vladimír Kyzliňk, DrSc., ing. Kamil Mikulíč, CSc., ing. Oldřich Nepraš, ing. Michal Oláh, CSc., prof. ing. Jiří Petřivalský, DrSc., ing. Ivan Svitek, ing. Lubomír Šedrla, ing. Stanislav Šourek (předseda), ing. Marián Tkáč, CSc., ing. Vladimír Valach, ing. Anton Vavro, CSc., ing. Jan Velek, doc. ing. Karol Vlachynský, CSc., ing. Jan Vrba, ing. Jaromír Zahradník

říme na konkrétní problematiku Československa, přičemž určitým východiskem nám bude podrobné srovnání jednotlivých alternativ financování z hlediska podnikové sféry. Počítáme také s tím, že budeme charakterizovat nově připravovaný předpis pro oblast leasingu, který by se měl stát nezbytnou základnou pro postup v této oblasti v nových podmínkách čs. orientace na přechod k tržní ekonomice.

DT: 658.15; 334.6 (437)

Finance výrobních družstev v nových ekonomických podmínkách

Ing. Renáta HORÁKOVÁ

Nedílnou součást výrobně technické a oběhové základny našeho národního hospodářství představují vedle státních podniků i organizace výrobního družstevnictví. Jednotlivá výrobní družstva, družstevní podniky i Český a Slovenský svaz výrobních družstev zajišťují důležité úkoly zejména při poskytování placených služeb obyvatelstvu, při rozšiřování a zkvalitňování výroby zboží pro vnitřní trh, při péči o udržení a rozvoj lidové umělecké výroby a při vytváření pracovních příležitostí pro občany se změněnou pracovní schopností ve výrobních družstvech invalidů. V souvislosti s demonopolizací výroby a vytvářením předpokladů pro ekonomickou soutěž stojí před výrobními družstvy další významná úloha: tato družstva by měla být protiváhou, „konkurencí“ státním podnikům a podnikům místního hospodářství a plnit tak postavení malých a středních organizací. V sektoru výrobního družstevnictví se objevují i nové organizační formy v podobě malých výrobních družstev či možnosti ekonomického pronájmu provozoven.

Celkové i finanční hospodaření je ovlivněno — ve srovnání s obecně platnými principy a metodami hospodaření a financování — družstevním vlastnictvím výrobních prostředků, vyšší samostatností a odpovědností za hospodářské výsledky, kolektivním principem rozhodování a postavením výrobního družstevnictví v národním hospodářství.

Přechod výrobního družstevnictví na podmínky nového hospodářského mechanismu proto vyžaduje vhodnou aplikaci obecně platných zásad na konkrétní podmínky jednotlivých výrobních družstev. Tyto skutečnosti se odrazily v přijetí nové právní normy — Zákona o bytovém, spotřebním a výrobním družstevnictví, který nabyl účinnosti 1. července 1988. S cílem zabezpečit splnění úkolů 8. pětiletého plánu a vytvořit podmínky pro uplatnění úplného chozrasčotu a samofinancování výrobních družstev vypracovaly Český a Slovenský svaz výrobních družstev dokument „Pravidla hospodářského mechanismu výrobního družstevnictví na léta 1988—1990“.

Nejdůležitější a zásadní změny nového mechanismu v sektoru výrobního družstevnictví se v porovnání s předchozím systémem týkají nového postavení a funkce Svazů družstev i výrobních družstev, plánování, usměrňování mzdového vývoje, finančního hospodaření se zvýrazněním potřeby samofinancování výrobních družstev a s omezením přerozdělovacích procesů mezi družstvy a příslušným Svazem družstev.

V oblasti plánování se nepředpokládá stanovení direktivních úkolů státního plánu výrobním družstvům, neboť družstva nejsou přímými adresáty úkolů státního plánu. Postupně se začnou využívat v zásadě jednotná ekonomická pravidla a normativy (např. normativy v oblasti vnějších ekonomických vztahů, mzdové normativy) a v nezbytném rozsahu — např. k zabezpečení nedostatkových materiálů a surovin — i úkoly a limity. Hospodářský plán výrobního družstva bude proto vycházet z výstupů státního plánu doporučených vládou, z průzkumu spotřebitelské poptávky po službách a spotřebním zboží a z hospodářských smluv.

Usměrňování mzdových prostředků

Usměrňování mzdových prostředků od roku 1989 probíhá dvěma způsoby. První způsob: družstva postupují podle dosavadního systému regulace vývoje mezd s tím, že se jim nestanovily podmiňující ukazatele, neuplatnily se připočitatelné a odpočitatelné částky při výpočtu použitelného objemu mzdových prostředků a podíl fondu odměn se má ročně zvyšovat tak, aby do konce roku 1990 činil stanovené procento z objemu mzdových prostředků. Další způsob: představuje usměrňování mzdových prostředků systémem tarifních mezd bez uplatnění vztahu k výkonovému ukazateli.

K zabezpečení společensky žádoucího vývoje mezd v návaznosti na výsledky činnosti výrobních družstev se od 1. ledna 1990 při usměrňování mzdových a ostatních nákladů uplatňuje podle typu a charakteru družstva metodika přírůstkových normativů, jež zvýhodňuje příznivý vývoj služeb pro obyvatelstvo, nebo regulace prostřednictvím soustavy tarifních mezd a zisku.

Při použití metody přírůstkových normativů představuje rozhodující ukazatel „přepočtená čistá produkce“, tj. souhrn mzdových a ostatních osobních nákladů, použitelného zisku a daně z objemu mezd. Základním vyjádřením tohoto ukazatele je samozřejmě rozdíl mezi výkony a příslušnými náklady. (U družstev s konsolidačním programem budou rozhodujícím ukazatelem redukované výkony.) Cílem a důvodem využití přepočtené čisté produkce je zvýhodnit pozitivní vývoj služeb obyvatelstvu již v samotném rozhodujícím ukazateli, neboť rozvoj služeb je motivován přímo v sazbách důchodové daně celým systémem slev. Regulace mzdových prostředků prostřednictvím soustavy tarifních mezd a zisku se uskuteční v malých a nově vznikajících výrobních družstvech, a to v prvním roce jejich existence. V dalších letech může družstvo uplatnit i metodu přírůstkových normativů. Nová družstva a družstva nesdružená ve Svazu družstev by měla hradit základní mzdy a příplatky tarifní povahy z nákladů, veškeré prémie a odměny z použitelného zisku.

Normativy pro usměrňování mzdových prostředků budou stanoveny v souladu s vyhláškou FMPSV příslušným orgánem. Jedná se o normativ rozdělení mzdových prostředků na mzdové a ostatní osobní náklady a o objem mezd vyplácených z použitelného zisku (většinou z fondu odměn), o závislost mzdových a ostatních osobních nákladů na vývoji čisté produkce (přepočtené čisté produkce) a o procentní zvýšení, popřípadě snížení regulační základny v případě

usměrňování mzdových a ostatních osobních nákladů pomocí soustavy tarifních mezd. Pokud skutečný objem mzdových a ostatních osobních nákladů za rok bude vyšší než maximálně možný objem, provede příslušné výrobní družstvo sankční odvod ze zisku ve výši tohoto překročení.

V souladu se změnami hospodářského mechanismu budou mít plnou pravomoc a odpovědnost za oblast používání mzdových forem přímo jednotlivá výrobní družstva; v jejich pravomoci je plně volba nejhodnějších forem mezd pro příslušná pracoviště a úseky.

Nové skutečnosti ve finančním hospodaření

Ve finančním hospodaření se výrazně posilují procesy samofinancování jednotlivých výrobních družstev. Od roku 1988 se postupně omezují přerozdělovací procesy mezi výrobními družstvy a příslušným družstevním svazem tak, aby v roce 1991 došlo k jejich úplnému zrušení. (Po roce 1990 budou dotace poskytovány pouze ve výjimečných případech a na stanovené účely.) První kroky ke snížení přerozdělování zdrojů mezi výrobními družstvy a Svazy družstev se uskutečnily již v roce 1987, kdy byly vypracovány konkrétní programy na odstranění ztrátovosti u téměř 150 družstev z celkového počtu 282 výrobních družstev v ČR. Příslušný program zahrnuje soubor ekonomických, finančních, organizačních a jiných opatření, jež směřují k obnovení schopnosti družstva plnit hospodářské a sociální funkce.

Zvyšuje se význam vlastních zdrojů družstev pro financování investiční výstavby a oběžných prostředků. (Základní zdroje financování výrobních družstev představují zisk, odpisy základních prostředků, podíly členů družstev.¹ Podíly členů určují stanovy příslušného družstva. Zakládají členský poměr, práva a povinnosti členů, rovnoměrnost členských práv. Tyto zdroje se doplňují úvěrem z fondu dlouhodobého úvěru a úvěrem od bank.) Posílí se i úloha úvěrové a úrokové politiky Svazů družstev i bankovní soustavy. Ve zjednodušené formě se zachovává modifikovaná soustava fondů výrobních družstev a společných fondů výrobního družstevnictví.

Specifické rysy financí výrobních družstev se projevují v několika oblastech — zejména ve fondovém hospodaření, ve vytváření a používání centralizovaných peněžních fondů výrobního družstevnictví, v technice financování investiční výstavby a oběžných prostředků.

Hospodaření s fondy ve výrobním družstevnictví

Fondy výrobních družstev soustřeďují účelové zdroje na financování provozních, rozvojových a sociálních družstevních potřeb. I když v zákoně č. 94/1988 Sb., o bytovém, spotřebním a výrobním družstevnictví, se ponechává tvorba a použití fondů v pravomoci družstev, lze očekávat, že jednotlivá družstva budou i nadále hospodářit s těmito fondy: podílovým fondem, základním fondem, fondem kulturních a sociálních potřeb, fondem oprav (výrobní družstva vytvářejí tento fond již od 1. ledna 1986; jeho zdrojem jsou prostředky získávané pou-

¹ Zde se jedná o tzv. užší, důchodové pojetí finančních zdrojů. V zákoně o bytovém, spotřebním a výrobním družstevnictví je uvedeno širší pojetí finančních zdrojů — tj. zápisné, podíly, vklady členů, příjmy z činnosti družstva (veškeré výnosy z činnosti družstva) a z dalších zdrojů. Vklady jsou dobrovolně úročené úložky členů družstva k posílení finanční situace družstva. V úvahu přichází také využití výnosů z prodeje obligací. Ve výrobních družstvech a družstevních podnicích se užívají již tradiční pojmy „vlastní prostředky“ a „volné vlastní prostředky“.

ze na úrovni družstev), rizikovým fondem, fondem odměn, fondem doplňkových odměn a případně i s devizovým fondem. Zvláštnosti fondového hospodářství výrobních družstev se projevují v základním fondu, v podílovém fondu a v fondu doplňkových odměn. Tvorba a použití ostatních fondů je v zásadě obdobná jako obecná úprava fondů v ostatních podnicích v národním hospodářství.

Základní fond je ve výrobním družstevnictví fondem, který slučuje (ve srovnání se státními hospodářskými organizacemi) funkce fondu investičního, fondu základních prostředků a investic a obrátového fondu. U nových státních podniků by základnímu fondu měl v rozhodující míře odpovídat fond rozvoje a fond základních prostředků a investic. Uvedený fond představuje vlastní finanční zdroje družstva a slouží především ke krytí základních a oběžných prostředků, k financování investiční výstavby, k vyrovnání ztráty z činnosti družstva a k dalším stanoveným účelům, ale nezahrnuje zdroje na financování technického rozvoje.

Podílový fond se vytváří ze zaplacených členských podílů jednotlivých členů družstva a je zdrojem financování družstevních rozvojových potřeb.

Fond doplňkových odměn vyjadřuje majetkové vztahy vyplývající z členského poměru, které jsou založené na členském podílu a ručení člena podle stanov příslušného výrobního družstva. Vyplácejí se z něho doplňkové odměny, jež však nejsou odměnou za práci ve smyslu mzdových předpisů. Fond se tvoří přídělem ze zdrojů k rozdělení.

Protože právní normy již neobsahují obligatorní úpravu tvorby a užití fondu kulturních a sociálních potřeb (nejsou proto ani povinné a zaručené přiděly a rovněž závazné použití), závisí tvorba a užití tohoto fondu na rozhodnutí každého výrobního družstva. V důsledku této skutečnosti a vzhledem k tomu, že existuje centrální direktivní stanovování cen (týká se především cen služeb pro obyvatelstvo), bude v sektoru výrobního družstevnictví docházet k vytváření rozdílných podmínek při tvorbě a použití tohoto stimulačního fondu. Výrobní družstva s vyšší tvorbou zisku budou moci využívat možnosti vyšší tvorby a použití fondu kulturních a sociálních potřeb, čímž budou mít lepší předpoklady pro hmotnou zainteresovanost svých členů. Naproti tomu výrobní družstva s nedostatečnou výší zisku nebudou třeba tvořit fond kulturních a sociálních potřeb vůbec. (Uvedené možnosti mohou vznikat ovšem pouze za předpokladu, že příslušná výrobní družstva budou fond kulturních a sociálních potřeb vytvářet.)

Jednotlivé fondy výrobních družstev vykazaly k 31. prosinci 1988 následující stav:²

– základní fond	9 614 724 tis. Kčs
– fond odměn	249 228 tis. Kčs
– fond kulturních a sociálních potřeb	161 697 tis. Kčs
– fond doplňkových odměn	143 359 tis. Kčs
– fond oprav	111 273 tis. Kčs
– podílový fond	59 080 tis. Kčs
– fond technického rozvoje	42 490 tis. Kčs
– rizikový fond	24 412 tis. Kčs

Jako společné fondy v sektoru výrobního družstevnictví mají sloužit:

- rezervní fond výrobního družstevnictví,
- rehabilitační fond výrobních družstev invalidů,
- fond dlouhodobého úvěru.

Rezervní fond výrobního družstevnictví slouží k zajištění žádoucího rozvoje družstev, k plnění jejich společenského poslání a k vyrovnání nepříznivých vý-

² Všechny číselné charakteristiky se týkají pouze výrobních družstev v ČR.

kyvů v jejich hospodaření (tj. poskytování dočasných finančních výpomocí, dotací či finančních záruk). Zdroje fondu tvoří zůstatek fondu, příděl ze zisku Svazu družstev a případné další zdroje.

Prostředky rezervního fondu výrobního družstevnictví se v průběhu roku 1988 snížily o 16,9 mil. Kčs. Oproti roku 1987 poklesly odvody družstev do tohoto fondu o 30 mil. Kčs a naopak v souvislosti s potřebou krytí přísliby dotací ze zrušených resortních fondů se objem dotací zvýšil o 20,2 mil. Kčs. Z fondu bylo v roce 1988 poskytnuto 101 půjček v celkové výši 145,6 mil. Kčs, převážně na krytí zásob.

K financování zvýšených neinvestičních potřeb výrobních družstev invalidů, k rozvíjení pracovních příležitostí pro invalidní pracovníky, ke zlepšování podmínek pro pracovní a společenskou rehabilitaci členů a k zajišťování finanční rovnováhy výrobních družstev invalidů slouží rehabilitační fond výrobních družstev invalidů, zřízený k 1. lednu 1981. Zdroji tohoto fondu jsou neinvestiční dotace ze státního rozpočtu a dále odvody ze zisku těchto družstev.

Z rehabilitačního fondu výrobních družstev invalidů byly v roce 1988 poskytnuty družstvům invalidů dotace v celkové výši 43,1 mil. Kčs; z toho dotace do zdrojů k rozdělení činily 23,0 mil. Kčs a účelové dotace 20,1 mil. Kčs.

Další odlišností ve výrobním družstevnictví je existence fondu dlouhodobého úvěru (dále FDÚ). Tento centralizovaný družstevní fond existuje od roku 1953. Zdroje FDÚ tvoří jeho jmění, které vzniklo v minulosti povinnými nenávratnými vklady jednotlivých družstev ze zisku. Družstva u FDÚ mohou ukládat volné vlastní zdroje. Vklady jsou úročeny diferencovaně podle výpovědních lhůt. Z FDÚ jsou družstvům poskytovány úvěry na financování investic a oběžných prostředků, případně na další stanovené účely. Část úvěrů se úročí, část úvěrů je poskytována bezúročně.

Lze konstatovat, že FDÚ vykonává funkce omezeného „úvěrového a depozitního“ centra v sektoru výrobního družstevnictví bez nároků na institucionální vymezení specializované obchodní banky. Výrobní družstva však mohou vedle úvěru z FDÚ žádat o poskytnutí úvěru také banku (v současné době úvěruje banka jen kolem 10 % oběžných prostředků výrobních družstev). S posílením podnikatelské činnosti banky a s aktivizací depozitní politiky lze předpokládat zvýšený zájem komerčních bank o vklady výrobních družstev i o úvěrování jejich potřeb; to také vyústí do vzrůstající úlohy a významu úrokové a úvěrové politiky FDÚ, neboť družstvo bude volit pro sebe výhodnější úrokové sazby z vkladů a úvěrů a příznivější úvěrové podmínky. Při této volbě bude ovšem nutné počítat s výrazným vlivem tradiční družstevní solidarity.

Zdroje FDÚ poklesly v roce 1988 o 63 mil. Kčs a celkový objem úvěrů poskytovaných výrobním družstvům ze zdrojů tohoto fondu se zvýšil o 46 mil. Kčs. Celkový objem poskytnutých úvěrů z FDÚ představoval k 31. prosinci 1988 částku 1 895,1 mil. Kčs (tj. 100 %); z toho činily úvěry na:

– financování dokončených investic	1 470,9 mil. Kčs, tj. 77,62 %
– financování nedokončených investic	234,0 mil. Kčs, tj. 12,34 %
– doplnění vlastní podílové účasti	178,8 mil. Kčs, tj. 9,43 %
– doplnění vlastních prostředků	11,4 mil. Kčs, tj. 0,61 %

V rámci opatření k maximálnímu omezení přerozdělovacích procesů mezi družstvy a Svazem družstev byly v roce 1988 zrušeny sdružený fond kulturních a sociálních potřeb a resortní fond technického rozvoje. (K financování neinvestičních výdajů na rozvoj vědy a techniky odvětvového nebo resortního významu slouží fond technického rozvoje výrobního družstevnictví od 1. ledna 1990. Vytváří se z nákladů Svazu družstev ve výši normativu a z příjmů za výsledky řešení úkolů technického rozvoje financovaných z tohoto fondu.)

Financování rozvoje

Reprodukcí základních prostředků budou družstva zajišťovat přednostně z vlastních zdrojů, neboť investiční výstavba se nebude limitovat. Za efektivnost investic bude proto v plném rozsahu odpovídat výrobní družstvo. V případě nedostatku vlastních zdrojů mohou družstva požádat o úvěr u FDÚ. Investiční úvěr z FDÚ poskytuje Svaz družstev diferencovaně podle charakteru investice zařazené do příslušné kategorie. Objem úročitelného úvěru se stanoví podle kategorie investice (např. podle I. kategorie – kterou se rozumí investice pro rozvoj služeb, investice výrobních družstev invalidí a investice pro ochranu životního prostředí – se úročitelný úvěr poskytuje do výše 40 % pořizovací ceny investice). Tímto způsobem Svaz družstev zvýhodňuje uskutečňování základních cílů výrobního družstevnictví.

Rozhodujícím zdrojem financování investiční výstavby byly v roce 1988 vlastní zdroje družstev, které se v porovnání s rokem 1987 celkově zvýšily jak absolutně (o cca 18 %), tak i v podílu na celkových zdrojích financování (z 47,7 % v roce 1987 na 55,2 % v roce 1988). Jednotlivé zdroje se na financování investiční výstavby ve výši 738,6 mil. Kčs, tj. 100 %, podílely takto:

– vlastní zdroje družstev	407,5 mil. Kčs, tj. 55,2 %
– úvěr od FDÚ	299,0 mil. Kčs, tj. 40,5 %
– dotace ze státního rozpočtu a státních fondů	32,1 mil. Kčs, tj. 4,3 %

K určitým změnám dochází i v oblasti hospodaření s oběžnými prostředky. Od roku 1988 není stanovena výše vlastní podílové účasti na krytí oběžných prostředků a potřebu (výši) oběžných prostředků neurčuje obrátka zásob. (Vlastní podílová účast je část základního a podílového fondu vyčleněná z investiční sféry na krytí oběžných prostředků, zejména trvale se obracejících zásob a části pohledávek za odběrateli.) Žádoucí vývoj oběžných prostředků bude usměrňován především prostřednictvím hmotné zainteresovanosti pracovníků, výši vlastních zdrojů družstev, úvěrovou a úrokovou politikou a hodnocením efektivnosti při kontrole hospodářských výsledků výrobního družstva.

Hlavním zdrojem financování oběžných prostředků zůstala i v roce 1988 vlastní podílová účast, která tvořila ke konci roku 56,2 % celkových zdrojů financování oběžných prostředků. Oproti stavu ke konci roku 1987 poklesl úvěr od SBČS (absolutně o 83,2 mil. Kčs). Celková výše oběžných prostředků k 31. prosinci 1988 činila ve výrobních družstvech 6 624,3 mil. Kčs, tj. 100 %. Jednotlivé zdroje krytí představovaly:

– vlastní podílová účast	3 726,0 mil. Kčs, tj. 56,2 %
– ostatní zdroje	1 658,5 mil. Kčs, tj. 25,0 %
– zůstatky neinvestičních fondů	732,5 mil. Kčs, tj. 11,1 %
– provozní úvěry	507,3 mil. Kčs, tj. 7,7 %

Zisk a jeho rozdělení

Nejdůležitější finanční zdroj u výrobních družstev je zisk, který se používá v následujícím pořadí:

- k platbám daní do rozpočtu NV, státního rozpočtu a státních fondů,
- k povinným platbám, včetně sankčních a regulačních odvodů, jež jsou stanoveny zvláštními předpisy,
- k přidělům do základního fondu a fondu kulturních a sociálních potřeb (podle uvážení příslušného družstva),

- k ostatnímu použití zisku podle zvláštních předpisů,
- k přidělení do fondu odměn a fondu doplňkových odměn,
- k odvodům do rezervního fondu výrobního družstevnictví (výrobní družstva invalidů do rehabilitačního fondu výrobních družstev invalidů); od 1. ledna 1990 se tento odvod neuskutečňuje.

Výrobní družstva mají oproti státním podnikům vyšší pravomoci při rozdělování vytvořeného zisku. Jsou povinna pouze hradit své povinnosti vůči státu. Zisk po provedení daní a plateb využívají samostatně a nelze jim ho odejmout (viz § 7 zákona č. 94/1988 Sb., o bytovém, spotřebním a výrobním družstevnictví).

V roce 1988 dosáhla výrobní družstva 1 759,7 mil. Kčs zisku; tím překročila plánovaný zisk o 134,7 mil. Kčs, tj. o 8,3 %, a o 177,0 mil. Kčs ve srovnání s rokem 1987.

V souvislosti s omezováním přerozdělovacích procesů ve výrobním družstevnictví a s přechodem na samofinancování se význam zisku jako důležitého vlastního finančního zdroje ještě dále zvýrazní. Zároveň se zvýší i nároky na jeho optimální rozdělování.

Problematika důchodové daně

Specifické rysy družstevních organizací musí rovněž respektovat zdaňování výsledků jejich činnosti. Vztah výrobních družstev ke státnímu rozpočtu představuje především důchodová daň.

Stanovení jednotné sazby důchodové daně ve výši 75 % ze zisku a progresivní průběh slev za služby obyvatelstvu v zákoně č. 164/1982 Sb., o důchodové dani, výrazně zvýhodňovaly vysoce ziskové služby, zatímco ve službách s nízkou rentabilitou slevy nemohly intenzivně působit, neboť nebyl vytvořen dostatečný objem zisku. Slevy na důchodové dani mohla uplatnit pouze ta výrobní družstva, která zabezpečovala vysoce rentabilní služby (např. fotografická a stavební družstva) nebo která vedle málo rentabilních služeb zajišťovala dostatečný objem ziskové sériové výroby. Tyto skutečnosti byly respektovány v nové úpravě důchodové daně v zákoně č. 171/1988 Sb. Od 1. ledna 1989 platí výrobní družstva ze zisku nepřesahujícího sumu 100 000 Kčs 20 % a z částky přesahující tuto částku 50 %. Zároveň se změnila i sazba příspěvku na sociální zabezpečení, které nyní činí 50 % s tím, že u družstev poskytujících vybrané obory služeb, u nichž se neměnily ceny v rámci komplexní přestavby velkoobchodních a nákupních cen, zůstává sazba 20 % a u výrobních družstev invalidů 10 %.

V roce 1988 odvedla výrobní družstva do státního rozpočtu důchodovou daň ve výši 1 165,8 mil. Kčs, daňové zatížení zisku činilo 60,6 %.

Vedle výrobních družstev a dalších organizací a občanů poskytují služby obyvatelstvu i provozovny národních výborů. Podle nařízení vlády ČSR ze dne 19. října 1988, o drobných provozovnách národních výborů jako právnických osobách, mohou získat tyto provozovny postavení právnické osoby, což znamená, že nabývají stejných povinností a práv jako ostatní organizace. Do státního rozpočtu však drobné provozovny národních výborů odvádějí pouze 10%ní příspěvek na nemocenské pojištění z nákladů, přičemž přebytek příjmů nad výdaji po zaplacení pojistného zůstává samotné provozovně. (Národní výbor rozhodne, zda přebytek nebo jeho část je jeho doplňkovým příjmem, nebo si jej provozovna může ponechat na svůj další rozvoj.)

Porovná-li se tato odvodová povinnost drobných provozoven národních výborů s daňovým zatížením výrobních družstev (a to i malých výrobních družstev), která dále ještě nesou i náklady na výchovu učňů, vyplývají z této skutečnosti nesporně výchozí podmínky v oblasti zdaňování pro organizace, jež poskytují

stejně druhy služeb pro obyvatelstvo; to ovlivňuje jejich důchodovou situaci. Domnívám se proto, že by bylo vhodné a ekonomicky žádoucí zabezpečit v oblasti příslušných právních norem, jež se týkají zdaňování, stejnou „startovací plochu“, srovnatelné podmínky pro všechny subjekty poskytující málo rentabilní služby obyvatelstvu.

Nové organizační formy výrobních družstev

Nelze opomenout ani skutečnost, že celý sektor výrobního družstevnictví neustále hledá nové a netradiční možnosti zdokonalování soustavy řízení výrobních družstev. Kroky, které vedou ke zjednodušení organizačních forem družstev, ke zkvalitňování a větší pružnosti při poskytování služeb obyvatelstvu, se ve výrobním družstevnictví projevily ve vzniku rozhodujících předpokladů pro zakládání tzv. malých výrobních družstev.

Základními odlišnostmi malých družstev od ostatních výrobních družstev jsou omezená členská základna (nejvýše 100 členů) a podstatně zjednodušený hospodářský mechanismus. V oblasti plánování se pro tato družstva rozpracovávají se souhlasem České komise pro plánování a vědeckotechnický rozvoj pouze tyto závazné výstupy:

- normativy pro usměrňování mzdových prostředků,
- případně devizové normativy nebo některé limity.

Cílem finančního hospodaření malých družstev je zajišťování souladu mezi finančními potřebami a jejich zdroji a dosahování co nejvyšší efektivity a přiměřené hospodárnosti při poskytování služeb obyvatelstvu. Finanční zdroje tvoří zápisné, podíly členů, příjmy z činnosti družstev a z dalších zdrojů. Uvedené zdroje lze doplnit úvěrem z FDÚ a úvěrem od banky.

Výrazné zjednodušení administrativy uvnitř malého družstva se ve finančním hospodaření projevuje v soustavě fondů, neboť družstvo zpravidla zřizuje jen fondilový fond (tvořený ze splacených členských podílů), který slouží ke krytí finančních potřeb; a dispoziční fond, který plní funkce ostatních fondů. Podle potřeby a vlastního rozhodnutí může malé družstvo vytvářet případně i další fondy. Rozpočet tvorby a použití dispozičního fondu podléhá schválení členskou schůzí. Plánované prostředky se přiměřeně rozdělí na krytí výdajů v oblasti rozvoje družstva, v oblasti kulturní a sociální politiky a politickovýchovné činnosti a na část určenou na výplatu různých druhů odměn. Fondové hospodaření se tak přibližuje hospodaření s jediným fondem.

Dosud není dořešen systém usměrňování mzdových prostředků; tato družstva se zatím řídí obecně platnými předpisy. V oblasti odměňování se připravuje značné zjednodušení.

Na tato družstva však byly v rámci centrálního řízení kladeny v podstatě stejné administrativní nároky jako na velké státní hospodářské organizace (např. v systému řízení mezd, v tvorbě cen). Zcela vyřešena není ani problematika získávání finančních zdrojů či bilancovaných materiálových potřeb na začátku činnosti družstva. Mají-li existovat družstva s pěti členy, jak to předpokládá platný zákon o bytovém, spotřebním a výrobním družstevnictví, nemohou těmto požadavkům plně vyhovět.

Pro ověření nových opatření k posílení ekonomické samostatnosti a pravomoci výrobních družstev, ke zvýšení jejich odpovědnosti za uspokojování celospolečenských potřeb (zvláště v rozvoji služeb a dodávek zboží pro vnitřní obchod), ke zlepšení efektivity hospodaření vstoupilo devět vybraných pražských výrobních družstev od 1. ledna 1987 do „Experimentu v soustavě plánovitého řízení ke zlepšení placených služeb a dodávek pro vnitřní obchod“. Experimentu-

jícím družstvům byl stanoven pouze jediný závazný kvalitativní ukazatel — tzv. komplexní ukazatel celospolečenské efektivity, jehož cílem bylo umožnit družstvům větší podnikavost. Dále měla družstva značný prostor pro soustavné řízení vývoje dynamiky odbytových směrů a hospodářské efektivity.

Z hodnocení průběhu experimentu samotnými družstvy vyplývají kladné stránky — např. posílení samostatnosti, pravomoci a odpovědnosti družstev v oblasti plánování, důslednější uplatňování a prosazování zásad vnitropodnikového chozrasčotu v jednotlivých střediscích družstev. Za méně pozitivní byly označeny trvající nedostatky v oblasti dodavatelsko-odběratelských vztahů, omezující opatření ve mzdových a pracovněprávních předpisech a malá samostatnost v cenové oblasti (např. využívání sezónních cen). Zkušenosti z komplexního experimentu budou využity při reformě hospodářského mechanismu ve výrobním družstevnictví.

Platný zákon o bytovém, spotřebním a výrobním družstevnictví výrazně zasahuje do dosavadního systému normativní úpravy finančního hospodaření výrobních družstev, na který dále navazují pro přípravné období Pravidla hospodářského mechanismu výrobního družstevnictví na léta 1988—1990. Je třeba vzít v úvahu, že tyto zásady jsou otevřeným systémem a budou postupně upřesňovány v návaznosti na společensko-ekonomické změny v naší společnosti.

LITERATURA

- [1] Experiment v soustavě plánovitého řízení ke zlepšení placených služeb a dodávek pro vnitřní obchod. Praha, ČSVD 1986.
- [2] Kolektiv autorů: Příručka pro financování a úvěrování ve výrobním družstevnictví, Praha, Svěpomoc 1988.
- [3] Pravidla hospodářského mechanismu výrobního družstevnictví na léta 1988—1990. ČSVD 1988.
- [4] Směrnice ČSVD pro hospodářskou činnost malých výrobních družstev v letech 1989—1990. Praha, ČSVD 1989.
- [5] ŠŤASTNÝ, J.: Není lehké být malým. Hospodářské noviny, 1988, č. 15.
- [6] Zákon č. 94/1988 Sb., o bytovém, spotřebním a výrobním družstevnictví.
- [7] Zpráva o výsledcích činnosti výrobního družstevnictví za rok 1988. ČSVD březen 1989.